LA SITUACIÓ JURÍDICA DE LA LLENGUA CATALANA, AVUI

DISCURS LLEGIT EN LA SESSIÓ INAUGURAL DEL CURS 1989-1990

PER

JOSEP M. PUIG SALELLAS

Membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MCMLXXXIX

LA SITUACIÓ JURÍDICA DE LA LLENGUA CATALANA, AVUI

LA SITUACIÓ JURÍDICA DE LA LLENGUA CATALANA, AVUI

DISCURS LLEGIT EN LA SESSIÓ INAUGURAL DEL CURS 1989-1990

PER

JOSEP M. PUIG SALELLAS

Membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MCMLXXXIX

La sessió inaugural del curs 1989-1990
de l'Institut d'Estudis Catalans se celebrà
el dia 5 d'octubre de 1989

ISBN: 84-7283-136-1
Dipòsit legal: B-35700-1989

© Josep M. Puig Salellas
La present edició és propietat de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Senyor President de l'Institut d'Estudis Catalans,
Membres de l'Institut,
Senyores, senyors,

Com poden imaginar-se, és per a mi un honor que se m'hagi fet l'encàrrec de pronunciar el discurs inaugural del curs 1989-1990 de l'Institut d'Estudis Catalans. En realitat, paraules com aquestes solen ésser pronunciades sempre en esdeveniments més o menys similars, però jo crec que vostès em concediran que fer-ho en un àmbit com aquest, el de l'Institut, és, per a qualsevol persona a qui hagi estat confiada aquesta responsabilitat, un fet particularment remarcable. D'altra banda, aquest curs és especialment important en la història de la institució, perquè endega l'aplicació dels nous estatuts, que representen una important obertura al món de la cultura i de la recerca en general, més enllà dels límits restringits existents fins ara. Tot això comporta, en definitiva, que l'acte d'avui sigui un acte particularment notori, que encaixa, per tant, en el desig de renovació que ha impulsat l'Institut a adoptar una actitud d'autoreforma que no ha de quedar-se en l'estadi de la simple modificació normativa i s'ha de projectar en el marc general de totes les seves activitats.

Doncs bé, en aquestes circumstàncies, a mi m'agradaria de compartir amb vostès un tema que, si bé se situa, com correspon, en un ambient concret de la nostra realitat cultural (més exactament, en el marc del dret constitucional), és un aspecte de la nostra convivència que interessa sens dubte no tan sols els juristes, sinó tothom. Els parlaré, doncs, si vostès m'ho permeten, de quina és la situació jurídica de la llengua catalana, avui.

* * *

1. L'existència d'Estats multilingües a les cinc parts del món és un fet prou conegut perquè hagi d'ésser presentat. S'esdevé, però, que, de cent anys ençà, un major retrobament dels pobles lingüísticament dominats amb llur pròpia cultura, a vegades en el si d'una fase de creixement eco-

This One
LAWY-G1L-8SA3

nòmic, duu inevitablement a la reivindicació política i, aleshores, hom comprova que existeix una evident interrelació entre política i llengua. Com és natural, aquesta constatació es produeix a partir del grau de reconeixement que hom atribueix a cada llengua i, sobretot, a través del concepte d'oficialitat. És lògic, doncs, que el tractament de la qüestió des d'una òptica jurídica sigui primordial o, almenys, molt important. En darrer terme, la convivència o l'enfrontament entre dues llengües o més en el si d'un mateix Estat és un fet que es concreta en una regulació legal que, o admetrà la coexistència i, per tant, l'oficialitat múltiple, o, simplement, la rebutjarà, tot sotmetent una llengua o més (en definitiva, els pobles que les parlen) a la llengua (és a dir, al grup social) políticament dominant.

Ara bé, àdhuc en el cas que es produeixi el reconeixement jurídic de les diferents llengües parlades en un Estat, és inqüestionable que l'increment constant del protagonisme cultural d'aquest, prou constatable en els darrers decennis, està introduint un nou element de distorsió, atesa la tendència a donar preeminència a la llengua parlada pel grup social que, en cada cas, preval en l'estructura de poder. Aquesta preferència es fa normalment patent en àmbits tan sensibles com els de l'ensenyament i de la comunicació, però també, com és lògic, en el cas de la creixent activitat burocràtica. D'aquesta manera, resta patent també aquí aquell aspecte fonamentalment polític de la qüestió, i els grups lingüístics políticament més poderosos, malgrat aquell reconeixement jurídic, no han pogut resistir la temptació d'instrumentalitzar d'una manera creixent la llengua com a element de control sobre les minories.

Aquesta actitud esdevé especialment preocupant quan, com ha passat i continua passant a l'Estat espanyol, el conflicte lingüístic coincideix, amb diferents intensitats, amb tot un procés (certament difícil i dilatat en el temps) de configuració d'una estructura política necessàriament complexa, que cal adaptar a una realitat social culturalment diversa.

El principi del procés podríem situar-lo (potser una mica convencionalment) al començament del segle XVIII, i es desenvolupa en general sota el predomini d'un centralisme destructiu intens, que, en l'aspecte lingüístic, comporta el predomini d'un de sol dels elements en joc, situació que, malgrat els canvis operats darrerament en el sistema polític espanyol (em refereixo, naturalment, a l'etapa iniciada amb la Constitució del 1978), no crec que hom pugui dir que ha quedat superada en la mentalitat del grup social dominant. La conseqüència lògica, si es transforma el fet en punt de referència per a extreure'n conseqüències polítiques d'abast més general, és simplement l'escepticisme que alguns sectors de les societats lingüísti-

cament dominades experimenten sobre les possibilitats reals de configuració d'una estructura política útil i estable de coexistència, amb la seqüela que això lògicament comporta: les conseqüents inèrcies de ruptura.

Però aquest últim és un plantejament que ultrapassa l'objectiu d'aquest treball, en el qual, en primer lloc, m'agradaria de fer un examen global de les interpretacions fetes fins ara dels textos que consagren l'actual situació de doble oficialitat lingüística vigent a Catalunya.

2. Aquesta situació resulta, com és natural, de la Constitució del 1978, concretament del seu article 3, i de l'Estatut del 1979, concretament, també, del seu article 3. En realitat, aquell primer text no estableix la doble oficialitat, sinó que només l'anuncia. De fet, ni tan sols afirma l'oficialitat del castellà, i simplement la pressuposa: «el castellano (diu el seu text) es la lengua española oficial del Estado». És evident que si aquest precepte hagués volgut afirmar d'una manera expressa l'oficialitat de la llengua castellana (que evidentment ningú no discuteix), el seu text, tan singularitzat en la referència només al castellà, faria impossible de retruc l'existència d'altres llengües oficials. D'altra banda, si allò que el legislador constitucional volia afirmar en l'article 3 era que la llengua castellana és llengua oficial a tot l'Estat espanyol, com pretén el Tribunal Constitucional en la sentència 82/1986, del 26 de juliol (que hauré de citar repetidament al llarg d'aquest estudi), simplement podia haver-ho dit, cosa que certament no fa el precepte transcrit.

Però és cert també que això és una qüestió que en aquest moment ens interessa relativament. Hi ha un altre aspecte molt més important: constatar la inexistència en la Constitució d'un reconeixement directe de les oficialitats de les llengües territorials, fet que ha estat objecte de crítiques. Ara bé, ¿fins a quin punt hauria estat possible l'aparició a l'article 3.1 de l'Estatut del concepte de llengua pròpia, naturalment aplicat només al català, si l'oficialitat de la nostra llengua resultés no d'aquest text sinó directament de la Constitució, és a dir, d'un text redactat a les Corts Generals de l'Estat?

En qualsevol cas, l'oficialitat de la llengua catalana es produeix en dos temps. En un primer temps, a la Constitució, aquesta condició jurídica és simplement anunciada: «las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas, de acuerdo con sus Estatutos». En un segon temps, a l'Estatut, és afirmada i esdevé norma en vigor: «l'idioma català és l'oficial a Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat Espanyol». És a dir, el català és oficial per una raó

interna, en definitiva, per tal com és la llengua pròpia del territori; el castellà, en canvi, ho és per un fet extern: aquella oficialitat estatal.

De tota manera, aquest fraccionament normatiu ofereix inconvenients indiscutibles. En produir-se aquesta separació en el tractament normatiu d'ambdues llengües, s'ha fet possible que hom pretengui (i el Tribunal Constitucional no és aliè a aquest comentari) l'existència d'un tractament legal diferent d'ambdues oficialitats; i, més específicament, ha fet possible que, per bé que la Constitució afirma el deure de coneixement del castellà, l'Estatut, en canvi (evidentment per raons polítiques, però també per una deficient interpretació tècnica d'aquell deure), no ha recollit una afirmació similar quant a la llengua territorial.

El fet és important, per tal com tot el pretès desequilibri en el tractament d'ambdues oficialitats hi té el punt de partida. De fet, la discriminació ideològica a favor del castellà es fonamenta en dos aspectes bàsics:

a) Aquella afirmació de l'article 3 de la Constitució en el sentit que és la llengua espanyola oficial a l'Estat, que el Tribunal Constitucional pren com a punt de partida per a introduir el concepte de llengua comuna, concepte irreal i, a més, inexistent en l'anomenat bloc de constitucionalitat.

b) Aquell deure de coneixement, que després no ha estat possible de reproduir per a les llengües territorials i que aquell Tribunal, en una interpretació sorprenent, pren al peu de la lletra.

3. És evident que aquesta breu introducció al tema denota ja l'existència de diferents punts de vista a l'hora d'interpretar allò que, en matèria de doble oficialitat, diu aquell bloc de constitucionalitat. En un afany de síntesi, certament a efectes només didàctics i amb tots els inconvenients del cas, hom podria parlar de tres posicions diferents.

Una primera posició doctrinal és la integrada per un important sector dels juristes que a Catalunya s'han ocupat de la matèria. El seu punt de vista és sintetitzat en els estudis duts a terme per l'àrea de llengua i dret del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, amb les corresponents conclusions, i parteix d'un criteri d'igualació d'ambdues oficialitats. Una altra, de signe contrari, és la que es reflecteix sobretot en diferents sentències del Tribunal Suprem i d'algunes Sales de les Audiències Provincials, com ara les de Barcelona o València, certament molt actives a l'hora de degradar l'oficialitat de la llengua catalana, per exemple, en el camp de l'ensenyament. Però la rigidesa d'aquesta tendència és alterada en certa manera per

la doctrina de la sentència 82/1986, del 26 de juliol, del Tribunal Constitucional. En realitat, sempre en aquella línia de simplificació, podríem establir que la doctrina del Tribunal Constitucional continguda en les seves tres sentències de l'esmentada data, concretament les sentències 82, 83 i 84/1986, juntament amb la jurisprudència posterior d'aquest Tribunal (no sempre coincident, però), configuren la tercera posició doctrinal abans esmentada.

4. La primera d'aquestes tres posicions doctrinals, és a dir, aquella tesi igualadora d'ambdues oficialitats, es basa en la distinció dels conceptes de propietat i d'oficialitat. Aquest últim se situa fonamentalment, bé que no exclusivament, en la perspectiva del ciutadà i té (aspecte actiu) el paradigma en el seu dret d'elecció lingüística, segons el qual, quan aquest compareix davant l'Administració, ho fa en la llengua oficial que vol, sense que hom pugui exigir-li traducció; però, alhora, implica (aspecte passiu) que el ciutadà ha d'assumir, sense dret a traducció, les conseqüències de tota mena de manifestacions orals o escrites fetes en una de les llengües oficials. Es tracta, en definitiva de dos aspectes (dret d'ús i deure de coneixement, entès aquest darrer no literalment, sinó com a impossibilitat d'allegar vàlidament ignorància de la llengua oficial) que l'article 3.1 de la Constitució predica només del castellà, però que, per tal com són inherents al concepte d'oficialitat, no hi ha cap raó jurídica (no ideològica, doncs) perquè no hagin d'ésser predicats també de les altres llengües oficials, malgrat que els Estatuts no hagin pogut reproduir aquell deure, entre altres motius, per una raó perfectament entenedora: el silenci de la norma estatutària no pot ésser assimilat a negació.

L'àmbit de la propietat, en canvi, és bàsicament institucional i comporta que la llengua característica del territori sigui la llengua pròpia de les institucions. És lògic: si Catalunya té unes institucions pròpies, i així resulta de l'article 12 de l'Estatut («la Generalitat és la Institució en què s'organitza políticament l'autogovern de Catalunya»), i a més, té una llengua pròpia, i això resulta de l'article 3.1 del mateix Estatut («la llengua pròpia de Catalunya és el català»), és simplement normal que aquelles institucions representatives, és a dir, segons l'article 29.1 de l'Estatut, el Parlament, el Govern i el President, s'expressin en aquesta llengua, sense perjudici d'aquell dret del ciutadà de comparèixer davant d'elles en l'altra llengua oficial. És en definitiva, allò que resulta de la llei 7/1983, del 18 d'abril, de Normalització Lingüística a Catalunya, article 5.1, segons el qual «el català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de la Genera-

litat, de l'Administració territorial catalana, de l'Administració Local i de les altres corporacions públiques dependents de la Generalitat».

Al marge, doncs, d'aquest concepte de propietat lingüística, aquesta tesi entén que totes dues llengües es troben en una situació jurídica d'igualtat, la qual cosa comporta les notes d'autonomia i d'indivisibilitat. És a dir, cada llengua és oficial per ella mateixa, sense necessitat, per exemple, de textos dobles (autonomia), i és oficial a tot el territori, qualsevol que sigui l'àmbit o l'activitat de què es tracti (indivisibilitat).

5. Dit això, és inqüestionable que, si tenim en compte la realitat sociolingüística de Catalunya, aquest plantejament correspon en realitat a una situació de doble oficialitat que no és la real a casa nostra, en part per l'analfabetisme encara existent en relació amb la llengua pròpia i en part (i fonamentalment) per la manca de disponibilitat del sistema. Es tracta, per tant, d'una situació de doble oficialitat que podríem qualificar de formal. La realitat és una altra, i és evident que, ara com ara, no és cert que aquí els ciutadans estiguin en condició d'exercitar tots llurs drets i de complir totes llurs obligacions, a tot arreu i sense cap inconvenient, en la llengua que escullin. Doncs bé, la distància que hi ha entre aquella doble oficialitat formal i una situació encara no assolida de doble oficialitat real, ha d'ésser recorreguda necessàriament a través de tot un procés, que anomenem de normalització lingüística.

Aquest concepte de normalització, de fet, supera l'àmbit estricte dels drets individuals i se situa en el nivell certament superior, però tan ignorat per la doctrina (una ignorància certament sospitosa), dels drets col·lectius.

La consideració es referma si llegim el text del preàmbul de la Constitució, quan afirma la voluntat de protegir tots els pobles d'Espanya en l'exercici de llurs cultures i tradicions, llengües i institucions, i àdhuc a la vista del darrer apartat de l'article 3 del text bàsic, segons el qual «la riqueza de las distintas modalidades lingüísticas de España es un patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección». Són textos que no ofereixen cap dificultat interpretativa i que, per a un lector ingenu, comportarien que, després de quaranta anys de marginació, quan no de repressió a vegades violenta, s'hagués iniciat ja tot un procés de restitució, de restauració fins i tot, d'una situació lingüística deteriorada des del poder. A partir d'aquí, fóra lògic que fos aquest mateix poder qui prengués la iniciativa a l'hora de fer efectiu aquest dret col·lectiu, la qual cosa comportaria:

a) El reconeixement per l'Estat de la competència autonòmica per a endegar tot el procés de normalització, atès que no hi ha ningú millor que les institucions de la Comunitat Autònoma fins ara lingüísticament agredida per a prendre la iniciativa del procés.

b) El finançament estatal del procés, car ha estat precisament l'Estat, amb les seves carències com a mínim, el causant de l'actual situació.

c) Aquella plena disponibilitat del sistema i per tant (en un àmbit concret però bàsic), l'exigència del bilingüisme dels funcionaris. És el criteri mantingut per l'article 34 de la llei catalana 17/1985, del 23 de juliol, de la Funció Pública de l'Administració de la Generalitat, en relació amb els funcionaris d'aquesta, fins que l'Estat, inexplicablement per a aquell espectador ingenu, presentà el corresponent recurs d'inconstitucionalitat.

6. Si la posició doctrinal exposada fins ara intenta d'establir una teoria completa de la doble oficialitat, sobre la base de l'equiparació entre ambdues llengües, amb la correcció que comporta el concepte de popularitat lingüística, la tesi més oposada (que persegueix més que una interpretació neutra dels textos, el manteniment ideològic, fins on sigui possible, de l'anterior monopoli del castellà) no és pròpiament una construcció doctrinal tancada i, com he dit, es manifesta més aviat a partir de preses de posició concretes en sentències del Tribunal Suprem i de les Audiències Provincials, en general anteriors a la sentència del Tribunal Constitucional del 26 de juny de 1986, sempre adreçades a minimitzar l'abast de l'oficialitat de la llengua territorial, bàsicament en matèria de selecció de funcionaris i d'ensenyament, dos aspectes especialment sensibles.

Amb aquest punt de partida, és lògic que aquesta posició dialèctica intenti de banalitzar el concepte de llengua pròpia. És el cas, per exemple, de la sentència 200/1985, de l'11 de març, de la Sala Segona de l'Audiència Territorial de Barcelona, segons la qual «el artículo 14.1 de la ley de Normalización... únicamente determina cuál de las lenguas españolas es la peculiar de la Comunidad Autónoma de Cataluña y, por lo tanto, de su enseñanza, pues tal debe ser el sentido del término «propia», como recoge la citada sentencia del Tribunal Constitucional de 22 de febrero de 1982, siendo obligado rechazar cualquier interpretación de la que pudiera obtenerse la inconstitucional conclusión de que el castellano no es lengua propia también de Cataluña, sino impropia o ajena, con desconocimiento del artículo 2.º de la Constitución y del hecho notorio de que es la lengua natural, habitual y materna de un número de ciudadanos o habitantes de

Cataluña tan elevado, por lo menos, como el de aquellos que tienen por lengua natural, habitual y materna la catalana».

No és certament aquest el lloc oportú per a fer la crítica d'una presa de posició tan polemitzant i, d'altra banda, plena d'imprecisions tècniques. L'arrel ideològica de la tesi desenvolupada, com succeeix en general en tots els pronunciaments de la posició a la qual faig referència, és evident, i és constatada clarament amb la lectura de la mateixa sentència, la qual, en un moment donat, reclama l'auxili de l'argument grandiloqüent de sempre: «la indisoluble unidad de la nación española, patria común e indivisible de todos los españoles», text extret naturalment, però sense que vingui a to, de l'article 2 de la Constitució.

Al final, aquell concepte de llengua pròpia seria, com a màxim, un concepte històric, sense cap transcendència jurídica, amb la qual cosa, evidentment, el primer apartat de l'article 3 de l'Estatut de Catalunya (que, com hem vist, es limita a afirmar que el català hi és la llengua pròpia) seria un precepte sense cap significat pràctic.

El complement d'aquest plantejament és lògic: la magnificació de l'afirmació feta a l'article 3 de la Constitució, en el sentit que el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat, tot deduint-ne una nota de preeminència. El raonament no és fàcil i, a fi de superar els obstacles derivats d'una lectura pausada del precepte, a vegades el Tribunal Suprem fa dir al precepte allò que no ha dit mai. És ilustrativa en aquest sentit la sentència del 25 de gener de 1984, que arriba a afirmar simplement que «la lengua oficial de España es el castellano», amb un plantejament exclusivista que, certament, no té res a veure amb la tesi de la doble oficialitat que preveu l'article 3.2 de la Constitució.

Com és natural, la seva parcialitat fa que aquesta posició interpreti al peu de la lletra el deure de coneixement del castellà contingut a l'article 3.1 de la mateixa Constitució, i treu conseqüències genèriques del silenci que els Estatuts guarden al respecte en relació amb les llengües territorials respectives, aspecte no aliè a la jurisprudència del mateix Tribunal Constitucional, que, com he apuntat més amunt, confon silenci amb negació, quan és evident que cap text constitucional o estatutari no nega explícitament la virtualitat d'aquell deure de coneixement en relació amb les llengües territorials, entès el mot simplement, com he dit, com a impossibilitat d'allegar-ne ignorància.

D'altra banda, la tesi a la qual em refereixo es manté distant envers el precepte normalitzador de l'article 3.3 de l'Estatut, limitant-ne les lògiques conseqüències; i, en un altre ordre d'idees, si bé recull el dret d'elec-

ció lingüística del ciutadà, no introdueix la conseqüent exigència de disponibilitat de l'Administració. S'oposa, doncs, a qualsevol exigència idiomàtica important en matèria de selecció de funcionaris, sota el pretext del principi d'igualtat que resulta de l'article 14 de la Constitució. És a dir, el punt de partida ideològic d'aquesta tesi l'empeny a contemplar el pretès problema de la discriminació estrictament des de la posició del funcionari, amb la qual cosa, allunyant-se de les exigències de qualsevol sistema democràtic (en el qual és el funcionari qui ha de conèixer la llengua dels ciutadans), ens apropa a una construcció d'arrel colonialista (en la qual el raonament es produeix en sentit contrari). En definitiva, aquesta tesi jurisprudencial:

a) Ignora que igualtat no vol dir uniformitat. Com ha declarat el Tribunal Constitucional, per exemple, en la sentència 34/1981, del 10 de novembre, «lo que prohíbe el principio de igualdad jurídica es la discriminación, como declara de forma expresa el artículo 14 de la Constitución, es decir, que la desigualdad de tratamiento legal sea injustificada por no ser razonable», de forma que es produeix discriminació «cuando una diferencia de trato carece de una justificación objetiva y razonable». I no pot haver-hi dubte que aquesta situació és la que es produeix en aquells territoris on hi ha dues llengües oficials.

b) Anteposa els drets individuals als drets col·lectius, fixant-se només en la figura de l'individu i menyspreant el fet cultural d'abast general.

c) En aquest marc individualista, s'equivoca de subjecte, car, atès que, segons l'article 103 de la Constitució, «la Administración pública sirve con objetividad los intereses generales», quan el funcionari pot actuar lliurement en un territori amb dues llengües oficials malgrat que n'ignori una d'elles, la veritable discriminació es produeix en relació amb el ciutadà.

7. La tercera posició doctrinal al·ludida és aquella que cal deduir de les sentències del Tribunal Constitucional del 26 de juny de 1985. Fins aleshores, aquest Tribunal havia fet incursions esporàdiques en la matèria; en canvi, les tres sentències d'aquella data (és a dir, les sentències 82, 83 i 84 d'aquell any, però sobretot la primera, en els seus quinze fonaments de dret), pretenen sens dubte l'elaboració d'un criteri global, amb importants contradiccions internes, però que ha estat seguit després per resolucions posteriors, amb algunes matisacions que comentaré.

Cal dir d'entrada que la sentència 82/1986, en el seu fonament jurídic segon, ens defineix l'oficialitat i adopta un criteri acceptable: «aunque la

Constitución no define, sino que da por supuesto lo que sea una lengua oficial, la regulación que hace de la misma permite afirmar que es oficial una lengua, independientemente de su realidad y peso, fenómeno social, cuando es reconocida por los poderes públicos como medio normal de comunicación en y entre ellos y en su relación con los sujetos pasivos, con plena validez y efectos jurídicos».

La definició és certament perfectible, però com a pauta general, és, com acabo de dir, assumible. En tot cas, recull, bé que una mica críptícament, el dret d'elecció lingüística del ciutadà i l'eficàcia *erga omnes* de les manifestacions fetes en una llengua oficial, és a dir, aquella eficàcia activa i passiva que l'oficialitat produeix envers aquell ciutadà. Al marge d'això, la sentència, en el mateix fonament jurídic, pressuposa la situació d'igualtat d'ambdues oficialitats. En efecte, després d'afirmar que «el castellano es medio de comunicación normal de los poderes públicos y entre ellos en el conjunto del Estado español», ens especifica que «en virtud de lo dicho, al añadir el número 2 del mismo artículo 3 que las demás lenguas españolas eran también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas, se sigue asimismo que la consecuente cooficialidad lo es con respecto a todos los poderes públicos en el territorio autónomo sin exclusión de los órganos dependientes de la Administración Central y de otras instituciones estatales en el sentido estricto».

Pero la realitat és que aquest plantejament inicial d'equiparació esdevé més aviat una situació teòrica que, en arribar a les preses de posició concretes, no resulta ideològicament suportable pel Tribunal Constitucional. Concretament, la mateixa sentència 82/1986, sense solució de continuïtat, basteix decididament una tesi evidentment diferenciadora, a través d'un procés que considero gratuït i que es fonamenta en una sèrie de plantejaments que, segons el meu parer, són jurídicament insostenibles. Es tracta, en definitiva, de dur a primer terme aquell deure de coneixement del castellà que és contingut en l'article 3.1 de la Constitució i que, en canvi, com he dit, ni en aquesta ni als Estatuts és predicat de les llengües territorials. El discurs jurisprudencial recolza en quatre consideracions:

a) L'atribució d'un abast omnicomprensiu al mot Estat contingut al primer incís de l'article 3.1 de la Constitució, segons el qual «el castellano es la lengua española oficial del Estado».

b) La connexió d'aquesta interpretació amb aquell deure de coneixement, de forma que aquest seria una conseqüència no tant del concepte d'oficialitat com d'aquell abast general de l'oficialitat del castellà.

c) La pretesa exclusivitat d'aquell deure, que només podria ésser predicada precisament del castellà.

d) La consagració, finalment, com a culminació del raonament, d'un estrany dret a allegar el desconeixement de les llengües territorials.

8. La tesi del Tribunal Constitucional, per bé que en alguns aspectes pugui representar un avenç en relació amb aquella jurisprudència anterior, és, des del meu punt de vista, una tesi encara molt ancorada en una situació jurídica ja superada de monopoli lingüístic a la qual costa de renunciar. Això comporta, com he dit fa un moment, l'existència d'evidents contradiccions internes, concretament la ruptura d'aquella idea inicial d'igualtat d'ambdues oficialitats, que és el punt de partida de la sentència 82/1986, i les dificultats posteriors que el mateix Tribunal Constitucional ha tingut amb aquell pretès deure constitucional de coneixement del castellà, per no citar les vacillacions que hom observa en la seva doctrina a l'hora de determinar si existeix o no una competència autonòmica en matèria de normalització lingüística.

La primera dificultat (la derivada d'una interpretació literal, mecànica, del deure de coneixement del castellà) es posa en relleu al cap de menys d'un any de les tres sentències del 26 de juny de 1986, concretament en la sentència 74/1987, del 25 de maig, que resol el recurs presentat pel govern basc contra els articles 525 i 527 de la llei d'Enjudiciament Criminal, el primer dels quals estableix el dret de tota persona detinguda a ésser assistida gratuïtament per un intèrpret, quan es tracta d'estrangers que no entenen o no parlen el castellà. El plantejament inicial era una mica difús, i el Tribunal Constitucional, en el fonament jurídic 2, el centra en el sentit que la impugnació es fonamentava en el fet que el citat dret havia d'ésser reconegut també als ciutadans que es trobaven en la mateixa situació.

Amb una evident generositat envers el legislador estatal, la sentència declara que el precepte és correcte, bé que entès en sentit ampli o, si hom ho vol, sobre la base que ha d'ésser interpretat constitucionalment. Però al marge d'aquesta benevolença envers el legislador general, tan freqüent en la doctrina del tribunal, allò que aquí ens interessa és de constatar que la sentència diu expressament que no són obstacles per a l'extensió del dret a la traducció també als espanyols ni la condició que té el castellà de llengua oficial de l'Estat ni el deure de conèixer-lo. El dret a intèrpret «nace única y exclusivamente del desconocimiento del castellano y de la imposibilidad subsiguiente de relacionarse de manera comprensible con la administración judicial».

Crec que la sentència del 25 de maig de 1987, desmitificant, de fet, la interpretació del deure de coneixement del castellà, obre la possibilitat de restablir la situació en els seus termes justos. És patent la possibilitat d'allegar ignorància d'aquesta llengua, fins i tot allà on és l'única llengua oficial, però queda clar també que aquesta possibilitat existeix només en el cas límit de la indefensió. Aleshores, hom podria fer un intent seriós per a restablir l'equilibri sobre la base següent:

a) El deure de coneixement del castellà només seria la impossibilitat d'allegar ignorància d'una manifestació oral o escrita feta en aquesta llengua, bé que amb un límit: la indefensió.

b) La possibilitat afirmada genèricament per la sentència del 1986 d'allegar ignorància de les altres llengües oficials només podria ésser admesa en un cas: també en la indefensió.

Pero no és menys cert que aquest intent d'harmonització continua allunyat de la tesi ideològica del Tribunal Constitucional, que, en la sentència 123/1988, del 23 de juny, relativa al recurs plantejat pel govern de l'Estat contra la llei balear del 19 d'abril, de normalització lingüística, reitera els criteris de la sentència 82/1968.

9. La segona dificultat experimentada pel Tribunal Constitucional en la seva formulació doctrinal, és a dir, la determinació de si existeix o no una competència autonòmica en matèria de normalització lingüística, mereix un examen més detingut.

La presa de contacte amb la matèria es produeix amb la mateixa sentència 82/1986, del 26 de juny. Començava el seu fonament jurídic quart amb un paràgraf que denotava clarament que l'objectiu de la sentència era precisament l'establiment de quina era la potestat en la qual radicava la competència normalitzadora. Diu aquest paràgraf inicial: «Sentadas estas premisas, es preciso abordar la cuestión de las competencias en materia lingüística, planteada sucesivamente por el Abogado del Estado y la representación del Gobierno vasco». La pretensió de l'advocat de l'Estat era que aquest, basant-se sobretot en l'article 149.1.1 de la Constitució, tenia competència per a regular els aspectes bàsics relatius a l'ús de les llengües oficials i al deure de coneixement del castellà. Com a conseqüència, la matèria lingüística no apareixeria com a títol substantiu de competències per a les Comunitats Autònomes.

La tesi és refusada pel tribunal: «una competencia del Estado tan extensamente configurada no puede derivarse del art. 149.1.1.ª». Segons la sen-

tència, «el Estado puede regular, si lo considera oportuno, las garantías básicas de la igualdad en el uso del castellano como lengua oficial ante todos los poderes públicos, así como las garantías del cumplimiento del deber de conocimiento del castellano, entre las que se halla la obligatoriedad de la enseñanza en ese idioma, a que este Tribunal se refirió en su Sentencia 6/1982, de 22 de febrero.»

Queda clar, doncs, que «no cabe entender que este título competencial habilite al Estado para regular, con carácter general, siquiera en sus aspectos básicos, la cooficialidad de las lenguas españolas distintas del castellano y su consiguiente utilización por los poderes públicos o el derecho al uso de las otras lenguas españolas oficiales por los particulares». La conseqüència és lògica: d'una part, «los Estatutos contienen, de esta suerte, mandatos a las correspondientes instituciones autonómicas para regular la cooficialidad de las lenguas propias de las respectivas Comunidades Autónomas»; però, d'una altra, atès que el compliment d'aquests mandats pressuposa necessàriament una competència material, la sentència reconeix expressament que «de cuanto llevamos dicho en este fundamento se desprende que la competencia que al Estado otorga el art. 149.1.1.ª de la Constitución no se opone a la que para las Comunidades Autónomas se deriva del art. 3.2 de la Constitución y de sus respectivos Estatutos de Autonomía».

És lògic, doncs, que la sorpresa fos gran quan la sentència 69/1988, del 19 d'abril, que resolgué el conflicte originat per la impugnació estatal del decret català 389/1983, del 15 de setembre, sobre etiquetatge dels productes que es comercialitzin a Catalunya, afirmà, en el fonament jurídic tercer, que, «frente a la alegación de competencia lingüística que formula la Generalidad de Cataluña, debemos recordar que el art. 3.º.3 de su Estatuto, más que el enunciado de una norma competencial, expresa un mandato (Sentencia 82/86 de 26 de junio) o un deber (Sentencia 6/82 de 22 de febrero), que impone a las instituciones y órganos autonómicos para que, con ocasión de sus competencias propias, procuren alcanzar los objetivos marcados en aquel precepto estatutario, estando, por tanto, en presencia, no de una competencia en sentido propio, sino de un compromiso de promoción de la normalización lingüística, cuyo fundamento primero se encuentra en el artículo 3.º.3 de la Constitución».

Deixant de banda el fet que, si bé és cert que la sentència del 1986 parla de mandat, també ho és que, com hem vist, expressament afirma la competència autonòmica, aspecte que misteriosament calla la sentència del 1988; deixant de banda també que l'observança d'un mandat per a legislar pressuposa necessàriament, com he dit, una competència, el fet és que el mateix

Tribunal Constitucional ha completat darrerament la seva erràtica doctrina en la matèria, tornant a l'afirmació competencial, és a dir, a criteri meu, a la tesi correcta.

Es tracta de la sentència del 21 d'abril de 1989, que resol el recurs estatal contra l'article 3 del decret català 125/1984, del 17 d'abril, pel qual hom regula l'ús de la llengua catalana en les escriptures públiques, i que conté reiterades allusions a la competència autonòmica de normalització lingüística i, més concretament, aquest passatge certament ilustratiu: «así planteado el conflicto debe resolverse estableciendo hasta qué punto el ejercicio por parte de la Generalidad de competencias de normalización lingüística en el ámbito de las escrituras públicas es compatible con las competencias sectoriales del Estado que su Abogado invoca en este proceso. Tal compatibilidad ha de articularse de modo tal que ni la competencia autonómica de normalización lingüística pueda convertirse en un obstáculo que bloquee o vacíe la competencia que sobre normalización lingüística tiene la Comunidad Autónoma para regular, so capa de actuaciones de política lingüística, materias reservadas al Estado ni, tampoco, como reverso de lo anterior, las competencias atribuidas al Estado puedan convertirse en un obstáculo que bloquee o vacíe la competencia que sobre normalización lingüística tiene la Comunidad Autónoma».

La condició és aleshores lògica: «en una situación de cooficialidad lingüística, como la derivada del artículo 3 de la Constitución, y el artículo 3 del EAC, el ejercicio de la competencia autonómica de normalización lingüística tiene por fuerza que incidir en materias también acotadas por otros títulos competenciales reservados al Estado».

10. Crec que tot allò que queda exposat (i, sobretot, aquesta última afirmació competencial) ens posa davant una reflexió ineludible, que jo no puc deixar de fer en un marc tan apropiat com aquest, encara que comporti la introducció en una reflexió com aquesta, fins ara bàsicament doctrinal, d'una certa dinàmica de política legislativa. Des del meu punt de vista, els progressos fets a casa nostra pels estudis jurídics sobre la matèria, d'una banda, i el fet que, a la vista de la jurisprudència ja emesa, tinguem més referències que el 1988, ens fa possible i gairebé ens obliga a plantejar seriosament una qüestió concreta: la conveniència de modificar la llei 7/1983, del 18 d'abril, de Normalització Lingüística a Catalunya. En realitat, la llei fou elaborada en uns moments en els quals ni existien estudis teòrics suficients sobre la doble oficialitat que resulta de la Constitució i de l'Estatut ni, evidentment, s'havia produït la jurisprudència constitucional exposada.

La manca d'estudis teòrics suficients féu que la llei, per exemple, no diferenciés degudament els conceptes de propietat lingüística, és a dir, el concepte de llengua pròpia, i d'oficialitat. No defineix tampoc el concepte fonamental de normalització i, d'altra banda, una timidesa excessiva del legislador fa que la llei contingui referències innecessàries al castellà, llengua que certament no cal normalitzar. En un altre ordre d'idees, contempla l'emissió de traduccions com un fet estable i no com una situació de dret transitori o, en contrast amb allò que fa en matèria d'actuacions judicials i de documents públics (on pren posicions correctes de doble oficialitat), renuncia a fer entrar la llengua catalana en els registres de dependència estatal. Crec que també és errònia la norma de l'article 6.1 que, d'una manera general, preveu la publicació simultània en llengua catalana i en llengua castellana de les lleis que aprovi el Parlament de Catalunya, anant molt més enllà d'allò que exigeix l'article 33,2 de l'Estatut i donant lloc que la sentència 84/1986, del 26 de juny, del Tribunal Constitucional, en una presa de posició sorprenent, confonent el problema que planteja la interpretació de dos textos originals redactats en llengües diferents i el que planteja una traducció mal feta de l'original, afirmi que tenen igual valor interpretatiu l'original de la llei redactada en català pel Parlament i la seva traducció al castellà, amb la corresponent inconstitucionalització de la norma d'aquell article que donava valor preferent al text català. Etcètera.

Objectivament, doncs, es fa recomanable un procés de reforma, i, des del meu punt de vista, no hauria d'ésser-hi un obstacle el fet que la llei fos aprovada al seu dia per unanimitat i tampoc que tingui per objecte un contingut socialment i políticament delicat. El dret comparat ens demostra que, a vegades, la legislació lingüística té una notable dinàmica, i la nostra no ha d'ésser-ne una excepció. Ara bé, tocant de peus a terra, hom no pot ignorar que els processos polítics són a vegades d'una lentitud notable, i és possible que, ara com ara, no estigui encara suficientment estesa entre els nostres líders polítics aquest punt de vista reformista. D'altra banda, malgrat que fos assumida la tesi reformista, és evident que el procés de redacció seria llarg i crec que dilataria excessivament unes mesures d'adaptació del text actual que crec que no s'haurien de demorar. Es tracta concretament de:

a) Corregir aquella inhibició del legislador normalitzador en matèria de registres de dependència estatal.

b) Regular els grans trets del bilingüisme de tot el sistema de convivència.

c) Introduir un quadre de sancions, inexistent en l'actualitat.

d) Rectificar una presa de posició lingüística errònia de la legislació municipal catalana.

11. En primer lloc, la llei d'adaptació hauria de modificar el text actual de l'article 11 de la llei de Normalització, que (al revés d'allò que fa aquesta en els àmbits judicial i notarial) no entra en el tractament dels registres de competència estatal. La llei es limita més endavant, en la disposició addicional, a preveure la promoció d'acords entre la Generalitat i els òrgans competents, evidentment el Ministeri de Justícia, respecte a la normalització en ells de l'ús del català.

La causa d'aquesta inhibició fou sens dubte una interpretació tímida de l'article 149.1.8 de la Constitució, que, si bé reserva a l'Estat l'ordenació dels registres, cal entendre que ho fa tot referint-se a aspectes que no tenen res a veure amb el problema sempre previ de la doble oficialitat. El fet és greu, car l'àmbit dels registres de transcendència jurídica, és a dir, el Civil, el de la Propietat, el Mercantil, el d'Hipoteca Mobiliària i el de Vendes a Terminis, tots ells de dependència estatal, ha restat fins ara al marge de la doble oficialitat i, en ella, els documents i les manifestacions que es presenten i es fan en català són traduïdes al castellà en els assentaments. És evident aleshores el risc d'errors de versió, però, sobretot, la mancança a la nota d'indivisibilitat que correspon a cadascuna de les dues oficialitats. En altres mots, el català és oficial a Catalunya a tot arreu, però amb excepció d'aquells Registres de dependència estatal.

Aquesta situació no pot ésser justificada a partir d'aquella competència estatal per raó de la matèria, és a dir, en matèria de registres. La competència estatal d'aquest article, que ningú no discuteix, abasta l'eficàcia dels assentaments i la forma de dur les oficines, és a dir llur organització administrativa, els llibres que hom hi ha de dur, la classe d'assentaments que hom hi ha de practicar i llur contingut material. Però és evident que qualsevol d'aquests aspectes és indiferent al vehicle lingüístic que hom empri en la redacció d'aquells assentaments.

L'altre argument que hom sol aportar fa referència a les exigències del mateix fet de la publicitat o, en termes tècnics, a la publicitat formal. Hom parteix de la base que un assentament redactat en català és menys accessible; però l'observació no té cap sentit si admetem (i no veig la manera de no fer-ho) la plena vigència a tot Catalunya del sistema de doble oficialitat, No hi ha cap raó jurídica, no ideològica, que faci admetre que hom pugui fer a Catalunya en català els procediments judicials i els documents públics

i que, en canvi, imposi que s'hagin de fer només en castellà els assentaments en aquells registres.

La posició inhibitòria de la llei de Normalització obeeix, doncs, a una deformació del concepte de competència per raó de la matèria, que cal entendre com a superat, sobretot a la vista d'aquella sentència del Tribunal Constitucional del 21 d'abril de 1989. Recordem-ho: «el ejercicio de la competencia autonómica de normalización lingüística tiene por fuerza que incidir en materias también acotadas por otros títulos competenciales reservados al Estado». Les conseqüències de tot això crec que són clares.

En primer lloc, per a mi és indiscutible que, des de la promulgació de l'article 3 de l'Estatut, els assentaments es poden fer en català a Catalunya. Entenc, doncs, que la negativa a fer-ho és simplement una actitud ideològica sense cap fonament normatiu. El fet és més evident encara en registres com el de la Propietat o el Mercantil, les legislacions específiques dels quals no contenen cap precepte sobre la llengua dels assentaments; i, en el cas del Registre Civil, és evident la inconsistència de l'article 86 del seu Reglament, que si bé imposa la llengua castellana, és un text de l'11 de desembre de 1958 i, per tant, preinstitucional.

Des del meu punt de vista, no pot ésser un inconvenient a la plena vigència de l'article 3 de l'Estatut el contingut de la disposició addicional de la llei de Normalització abans aludida, és a dir, la seva previsió d'acords dirigits a la normalització dels Registres. En definitiva, aquesta disposició no es refereix al fons del problema, sinó que, simplement, contempla la promoció pel Govern de la Generalitat d'acords amb el Ministeri de Justícia, a fi d'agilitar el sistema, per exemple, facilitant el tràmit de traducció o el reciclatge de funcionaris o empleats, i ja no parlem de mesures més determinants, relatives a l'exigència del bilingüisme als registradors.

Cal, doncs, reformar l'article 11 de la llei, que s'hauria d'ocupar, d'una banda, d'aquests registres estatals de transcendència jurídica i, d'una altra, dels registres administratius de la Generalitat i no tan sols d'aquests últims, com fa actualment; tot això sobre les bases següents:

a) En els registres Civil, de la Propietat, Mercantil, d'Hipoteca Mobiliària i Penyora sense Desplaçament i de Vendes a Terminis, els assentaments s'hauran de redactar en la llengua oficial en què fos feta la manifestació o en què fos redactat el document a registrar.

b) En els registres administratius de la Generalitat, els assentaments es faran en català, per evident incidència del concepte de llengua pròpia.

c) En ambdós casos d'àmbits registrals, les certificacions i altres tras-

llats del contingut dels assentaments es faran en la llengua oficial demanada pel sollicitant.

El text nou resoldria la contradicció actual entre el de l'article 11 de la llei, que preveu que els assentaments en els registres de la Generalitat es faran «en la llengua oficial en què és redactat el document o es fa la manifestació», i l'article 21 del decret català 107/1987, del 13 de març, sobre règim de l'ús del català i el castellà per part de l'Administració de la Generalitat, que ordena la redacció d'aquells assentaments precisament en català.

Quedarien al marge de la regulació tan sols els registres estatals d'abast només administratiu, aspecte aquest últim que em permet de fer una observació final. En efecte, hom ha pretès que aquell decret 107/1987, en el citat article 21 (que, com acabo de dir, preveu que els assentaments en els registres de dependència autonòmica es faran en català), per una espècie d'estranya reciprocitat, estaria justificant que als registres de dependència estatal els assentaments només es redactessin en castellà. Però el plantejament és erroni, almenys per dues raons. En primer lloc, per tal com oblida que el concepte bàsic de llengua pròpia és territorial i, per tant, abasta també aquests registres; i, segonament, com pot deduir-se de la terminologia que he anat emprant, perquè en els registres de dependència estatal cal diferenciar entre aquells que tenen transcendència jurídica, que són els alludits abans sota la lletra *a*), i els simplement administratius. Aquests últims, pel fet d'estar situats clarament en el marc de l'organització administrativa de l'Estat, per aplicació de l'apartat 18 del mateix article 149.1 de la Constitució, resten al marge del nostre discurs i, per tant, de l'abast de la competència autonòmica en matèria de normalització lingüística. Aquesta, en canvi, és inqüestionable en els Registres de transcendència jurídica.

12. En segon lloc, la llei d'adaptació hauria de reformar l'article 13 actual, que es limita a preveure que «les empreses de caràcter públic han de posar els mitjans per tal de garantir que els empleats que tenen relació directa amb el públic posseeixin el coneixement del català». Caldria introduir en la llei un text més comprensiu i més definitori, basat clarament en el reconeixement del dret d'elecció lingüística del ciutadà (que recull prou bé l'article 2 de la mateixa llei) i en la seva lògica conseqüència: la plena disponibilitat lingüística del sistema.

Naturalment, aquest últim aspecte ha d'ésser tractat a la vista de l'actual jurisprudència constitucional; i aleshores, com a primera consideració, és evident que, si bé no és ara com ara exigible el bilingüisme de tots els funcionaris, almenys sí que ho és l'anomenat bilingüisme dels serveis, segons

resulta de les preses de posició del Tribunal Constitucional sobre el particular. La sentència 76/1983, del 5 d'agost, en efecte, afirmà aquest últim bilingüisme, per bé que només en relació amb els funcionaris traspassats, però el criteri s'ha fet general per la sentència 82/1986, tantes vegades citada.

Ara bé, si és cert que aquesta sentència estableix, en certa manera, un criteri d'autonomia de regulació, de forma que, segons ella, «cada poder público regulará los medios y el ritmo de la necesaria aplicación de las exigencias de aquel régimen», és a dir, les exigències de la doble oficialitat, és cert també que aquesta autonomia no comporta ni molt menys una patent per a posposar la normalització *sine die,* car el text jurisprudencial és formulat en sentit evidentment imperatiu i és ben clar que l'aplicació d'aquelles exigències és necessària. D'altra banda, el sentit de la sentència citada del 24 d'abril de 1989 és prou evident també en la matèria.

A part d'això, com a consideració segona, és evident que, atesa llur relació directa amb el ciutadà i, per tant, atès que l'exercici de llur activitat connecta d'una manera immediata amb aquell dret d'elecció lingüística, l'assumpció del sistema de doble oficialitat comporta que, almenys aquelles persones que, pel càrrec, la funció o, en general, la comesa hagin d'estar en contacte directe amb el públic, hagin d'estar en condicions d'atendre el ciutadà en la llengua de la seva preferència, la qual cosa passa evidentment pel coneixement de les dues llengües d'ús possible en el territori.

Aleshores, al cap de gairebé deu anys de vigència de l'Estatut, el manteniment de la situació anterior (és a dir, la inexistència en relació amb aquestes persones d'aquell requisit de coneixement) no té una justificació només jurídica i, tanmateix, vulnera el criteri que resulta de l'article 19.1 de la llei estatal 30/1984, del 2 d'agost, de mesures per a la reforma de la funció pública, segons la qual «en las convocatorias para acceso a la función pública, las administraciones públicas, en el respectivo ámbito de sus competencias, deberán prever la selección de funcionarios debidamente capacitados para cubrir los puestos de trabajo en las Comunidades Autónomas que gocen de dos lenguas oficiales».

En altres mots: tot i admetent a efectes dialèctics com a tesi general només la del bilingüisme dels serveis, en tractar-se de persones que, per definició, han d'exercir una comesa personalíssima, des de jutges, notaris i estic segur que també de registradors, fins a secretaris d'Ajuntament, interventors i dipositaris, passant per tota mena de professors, inclosos, per tant, els d'Universitat, no hi ha manera d'eludir jurídicament el bilingüisme dels agents, si no fos que, simplement, hom optés per discriminar el ciutadà.

Tot això, a criteri meu, comporta la necessitat específica de redactar el nou article 13 sobre les bases següents:

a) Totes les Administracions, totes les empreses, tots els establiments oberts al públic i, en general, totes les persones jurídiques que, per raó de llur activitat, estiguin en relació amb el públic en general hauran d'estar organitzats en situació de plena disponibilitat lingüística, de forma que puguin atendre immediatament el ciutadà, de paraula i per escrit, en la llengua oficial que aquest esculli.

b) Totes les persones físiques que, per raó de llur càrrec, de llur funció o de llur comesa en una empresa, un establiment o una activitat professional, hagin d'atendre directament el ciutadà hauran d'estar en condicions de fer-ho en qualsevol de les dues llengües oficials, de forma que, en la relació, qui hagi de canviar de llengua, si és el cas, no sigui mai el ciutadà.

Evidentment, el sistema exposat hauria d'acabar tenint una inqüestionable incidència en la selecció dels funcionaris; i, especialment, en relació amb els cossos d'abast estatal, suposaria a la llarga la individualització dels processos de selecció, amb la corresponent exigència lingüística, la qual cosa, simplement, donaria tot el seu sentit als articles de l'Estatut que s'ocupen de la matèria, fent cert allò que realment diuen, encara que aquesta observació pugui semblar una paradoxa. Em refereixo a l'article 21.2, relatiu a nomenaments de magistrats, jutges, secretaris judicials i altre personal al servei de l'Administració de Justícia, i a l'article 24, relatiu al nomenament de notaris i registradors, malgrat que el Tribunal Constitucional, a la sentència 67/1987, del 22 de juliol, evidentment ideològica, hagi reduït l'actuació autonòmica simplement a la publicació dels nomenaments en el Diari Oficial de la Generalitat. Dit d'una altra manera, des del meu punt de vista, el contingut d'ambdós preceptes només té sentit si hom parteix d'aquesta individualització.

13. El tercer lloc, la llei d'adaptació hauria d'introduir en el text actual un nou article, el 29, que regularia la sanció de les infraccions al procés normalitzador, aspecte que manca en l'actualment vigent.

La necessitat de regular aquest aspecte, precisament a través d'un text amb rang de llei formal, ve de l'article 25.1 de la Constitució, segons el qual «nadie puede ser condenado o sancionado por acciones u omisiones que en el momento de producirse no constituyan delito, falta o infracción administrativa, según la legislación vigente en aquel momento», text que el Tribunal Constitucional ha entès que imposa aquesta reserva de llei. El criteri,

segons la jurisprudència constitucional (per exemple, segons la sentència 7/1983, del 3 d'octubre, fonament jurídic 3), és vàlid també per a l'àmbit administratiu; aleshores, és convenient que aquell quadre sancionador sigui regulat en la forma proposada precisament per la llei i no per simple decret.

Allò que s'esdevé és que la varietat de les situaciones possibles fa que aquella jurisprudència no apliqui el criteri en l'àmbit administratiu amb la mateixa rigidesa que ho fa en l'àmbit penal. Aleshores, el proposat article 29 s'hauria de limitar a la classificació de les infraccions, per exemple en lleus, greus i molt greus, com és habitual; a establir els grans trets d'unes i altres, i a precisar l'abast i, eventualment, l'import de les sancions, deixant a la via reglamentària l'aplicació del sistema general a cada àmbit particular.

14. La llei d'adaptació hauria de contenir finalment una disposició addicional modificadora de la llei 8/1987, del 15 d'abril, municipal i de règim local de Catalunya, l'article 5.1 de la qual es limita a afirmar que «tota la documentació derivada de les actuacions administratives dels ens locals redactada en català té validesa oficial», en contra del criteri del també article 5.1 de la llei de Normalització, que, com hem vist més amunt, afirma que el català és la llengua pròpia de les corporacions locals de Catalunya.

Cal que sigui reformat aquest text, de forma que el precepte estableixi com a mínim allò que diu el decret 107/1987, del 13 de març, sobre règim de l'ús del català i del castellà per part de l'Administració de la Generalitat, que, a l'article 2, preveu que, d'una manera general, la Generalitat emprarà el català per a les seves actuacions. Evidentment, aquest text no és un text ideal, però almenys estableix una presa de posició que manca en la llei municipal.

15. Naturalment, aquesta activitat normativa en forma de llei hauria d'anar completada, d'una banda, amb una activitat normativa d'abast reglamentari i, d'una altra, amb l'establiment d'un organisme de seguiment *ad hoc*.

Aquests, però, són aspectes que no cal examinar ara. En aquest discurs inaugural del curs 1989-1990 de l'Institut d'Estudis Catalans he volgut simplement replantejar una qüestió cabdal per a nosaltres, la del tractament jurídic de la llengua, i ho he volgut fer des d'una perspectiva global. La redacció de l'article 3 de l'Estatut fou una fita important que obrí unes perspectives que, amb el temps, hom ha anat explorant. La llei de Normalització intentà sens dubte de fer-ho amb les referències que aleshores hom tenia al seu abast, però també amb unes timideses evidents, fruit de l'impacte de

les reaccions contràries de sempre, nostàlgiques d'un passat de monopoli lingüístic, però fruit també d'una certa imprecisió conceptual.

Ara, a l'acabament del 1989, al cap de deu anys de l'Estatut, la situació, per bé que no pot ésser considerada antagònica, és evident que, com he dit més amunt, no és la mateixa del començament. Des d'un punt de vista específic, és a dir, centrant-nos en l'estricte problema de la doble oficialitat, tenim algunes dades que no posseïen els redactors de la llei. Des d'un punt de vista general, és a dir, des d'una visió global del fet autonòmic, estem també en possessió d'una referència evident: el nacionalisme espanyol de tota la vida està disposat a fer ús de tots els seus recursos a fi de retenir o recuperar aquells espais de poder que havíem cregut que ens pertocaven segons l'Estatut. Crec, des de la meva ignorància en l'exercici de la política, que cal correspondre a això amb una nítida exteriorització de la nostra convicció contrària. El primer que fa falta per a exercir un dret és la convicció de la seva existència; i, si aquesta es té, és evident que el seu no exercici és una actitud blasmable.

Evidentment, no cauré en la ingenuïtat de creure que tot això és possible sense neguits i, concretament, sense noves apel·lacions al Tribunal Constitucional. Aquest és un obstacle amb el qual cal comptar i àdhuc diria que, en aspectes fonamentals, és un aspecte amb el qual cal conviure pràcticament. I crec que ningú no considera avui aquí, en aquest marc que ens congrega, que la qüestió de la llengua no sigui una qüestió fonamental. D'altra banda, és prou constatable que els sectors polítics que controlen el poder de l'Estat, desoint el precepte de l'article 3.3 de la Constitució, no faran res en pro de la llengua catalana. Per a ells, en definitiva, per a aquell nacionalisme espanyol de tota la vida, que tantes expressions de la seva empenta uniformadora ens està oferint, aquesta no és una qüestió cultural, sinó una qüestió política, un obstacle difícil que no encaixa amb els seus designis. ¿Què resta, doncs, sinó el nostre esforç decidit i, per tant, l'ús a fons de tots els recursos de què disposem i, si cal, per tant, l'emissió de lleis en primer lloc?

Crec que he aportat una argumentació responsable en el sentit que aquesta actitud dinàmica és jurídicament possible. Diré més: amb els grans textos internacionals a la mà o, simplement, sobre la base del reconeixement més elemental dels drets que corresponen a l'individu i a les col·lectivitats socials, el tracte que encara avui rep a Catalunya la llengua pròpia del país, des de l'activitat administrativa controlada per l'Estat i des de l'activitat judicial, és discriminatori i, per tant, en tot el sentit del mot, és injust. No tindria sentit que nosaltres, des d'una certa abstenció temorenca, convisqués-

sim pacíficament, vull dir amb la consciència tranquil·la, amb aquesta situació d'erosió dissimulada, però evident i constant. Perquè, a més, en darrer terme, allò que pretenem és que aquest poble sigui cada dia més lliure i pugui, des d'una perspectiva de llibertat en les relacions lingüístiques que es desenvolupen en el si de l'Estat espanyol (en definitiva, des d'una perspectiva cultural oberta), continuar essent el que sempre ha estat, expressant-se a través del seu propi llenguatge, convençuts, com deia J. V. Foix el 1930, que la pau en l'ordre de la llengua, com en el de les altres manifestacions de l'esperit, només pot venir per la llibertat.

Aquesta és l'última reflexió que jo volia compartir amb vostès.

JOSEP M. PUIG SALELLAS